

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Факультет початкової, дошкільної освіти та мистецтв
Кафедра, музикознавства, інструментальної підготовки та
хореографії**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**«Музично-творчий розвиток підлітків на уроках музичного
мистецтва»**

Студентка 2 курсу групи 2 МММ
Галузі знань 02 Культура і мистецтво
Спеціальності 025 Музичне мистецтво
Канчуга Наталія Андріївна
Науковий керівник: професор, доктор педагогічних наук
Брилін Б.А.

Національна
шкала _____
Кількість балів _____ оцінка ECTS

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. МУЗИЧНО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	8
1.1. Психолого-педагогічні особливості формування особистості підлітків загальноосвітніх закладів.....	8
1.2. Музична творчість у дзеркалі філософських психолого-педагогічних досліджень.....	22
1.3. Особливості музично-творчого розвитку підлітків на уроках музичного мистецтва в позакласних формах роботи.....	31
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА МУЗИЧНО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКІВ	41
2.1. Музична імпровізація як елемент розвитку музично-творчих здібностей підлітків.....	41
2.2. Методи музично-творчого розвитку підлітків на уроках музичного мистецтва.....	51
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	58
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Важливим етапом у становленні та формуванні творчої особистості безперечно є період шкільного навчання.

В психології існує багато різних досліджень, які пов'язані із науковим визначенням творчості (креативності), як сукупність творчих сил людини, котрі зумовлені розвитком мотиваційних якостей особистості, пізнавальних процесів, мислення, здібностей, знань, умінь та навичок. Сучасні психолого-педагогічні дослідження розкривають різні аспекти розвитку творчих умінь та навичок підлітків у яких особливу увагу займає музичне виховання.

Останні десятиліття відзначені якісно новими процесами та явищами, які охоплюють різні аспекти життєдіяльності сучасного суспільства. Реалії сьогоденної дійсності призвели до того, що на рубежі ХХ і ХХІ століть кардинально змінилися вимоги до молодшого покоління. Замість колишньої настанови на підготовку слухняного і дисциплінованого виконавця ставиться завдання формування творчої індивідуальності, ініціативної особистості, здатної до випереджаючої творчої діяльності, яка вміє жити і працювати в нових соціокультурних умовах.

У зв'язку з цим у суспільстві почали створюватися умови для переорієнтації освіти на організацію якісно іншого рівня навчально-виховної роботи та переведення її в режим розвитку і саморозвитку творчої особистості школяра. Реалізація цього процесу вимагає, щоб головною метою освіти став розвиток індивідуальності, готової творчо перетворювати різні сфери соціального життя.

Феномен творчості привертав увагу багатьох дослідників в усі часи розвитку людства. Дослідженню творчості та креативності присвятили свої праці такі видатні психологи, як Л. Виготський, Д. Ельконін, П. Енгельмейер, О. Запорожець, Г. Костюк, Н. Менчинська, Р. Немов, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн та інші.

На сьогоднішній день виконані фундаментальні дослідження з психології творчості. Це – праці О. Брушлінського, В. Моляко, С. Рубінштейна, С. Сисоєвої, О.Тихомирова; роботи з проблеми загальних та спеціальних здібностей Є. Ігнат'єва, В. Крутецького, Н. Лейтеса, Б. Теплова; роботи з психології та психофізіології індивідуальних відмінностей та здібностей В. Кузьменко, В. Мерліна, В. Небиліцина, В. Русалова, роботи з проблеми щодо генетичних передумов індивідуальних відмінностей І. Равіч-Щербо та інших.

Музика, як вид мистецтва відіграє велику роль в розвитку творчих можливостей підлітків різних за віком. Це питання розглядали Ю.Афанасьєв, Д.Джола, В.Євлокимов., В.Лозова, Д.Кабалевський, Б.Теплов, А.Щербо та багато інших. Сучасні педагоги мають можливість ознайомитися з працями українських музикантів-педагогів, які стосуються проблеми розвитку музично-творчих навичок підлітків. Формування естетичних потреб, ідеалів, смаків, розвитку творчих здібностей та музичних інтересів розглядаються в працях А.Болгарського, Б.Бриліна, І.Зязюна, Л.Масол, Г.Падалки, В.Рогозіної, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Щолокової та інших роботах. В роботах відзначається, що творчий розвиток передбачає:

- нетрадиційне формування цілей уроку музики, "знання-уміння-розвиток";
- розвиток чуттєвості та інтелектуальної сфери особистості на основі здобутих знань, де розвиток є кінцевим результатом навчання підлітків;
- нетрадиційну побудову змісту навчання, зокрема, представлення музичного матеріалу;
- визначення метода моделювання процесів творчості, суть якого полягає в тому, щоб побачити, осмислити, усвідомити процес народження музики, стати на позицію творця і заглибитись в процес створення музичного задуму;
- використання різних форм діяльності: колективної, індивідуальної, парної. [49, с. 186]

В зв'язку з тим, виділяються специфічні показники, за допомогою яких простежується ефективність творчого розвитку підлітків у результаті впливу педагога комплексними засобами музичного виховання в загальноосвітній школі. Основними критеріями для визначення творчого розвитку учня є творча вмільість, емоційна сприйнятливість, інтелектуальна спроможність.

Підхід до творчого розвитку підлітків опирається на рівень їхньої підготовки та ґрунтується на можливостях кожного учня сприймати музику і на її основі включатися в різні види творчої діяльності.

Важливе значення формування різних творчих умінь та навичок у підлітків усіх вікових груп, необхідність пошуку шляхів та методів їх формування, зумовили вибір теми дипломного дослідження «Музично-творчий розвиток підлітків на уроках музичного мистецтва» і визначили його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу та завдання.

Об'єкт дослідження: процес формування музично-творчих навичок підлітків.

Предмет дослідження: музично-творчі навички особистості підлітків.

Мета дослідження: дослідити шляхи і методи формування творчої особистості, історично обґрунтувати та експериментально перевірити основні напрямки музично-творчого розвитку підлітків на уроках музичного мистецтва.

Виходячи із визначеної *мети* дослідження, визначено наступні **завдання дослідження:**

- 1) опрацювати наукову, навчально-методичну літературу з даного дослідження;
- 2) розкрити сутність поняття «творчість», «творча діяльність», «музично-творчого розвитку» підлітків;
- 3) дослідити теоретичні основи формування творчих здібностей підлітків;
- 4) проаналізувати стан проблеми формування творчих навичок у підлітків;

5) навести приклади використання сучасних форм та методів музично-творчого розвитку підлітків на уроках музичного мистецтва;

6) перевірити результати дослідження музично-творчого розвитку підлітків на уроках музичного мистецтва.

Для досягнення мети й розв'язання визначених завдань використано комплекс загальнонаукових **методів дослідження:**

- теоретичні: теоретичний аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження; систематизація, узагальнення теорій та концепцій щодо трактування сутності досліджуваного феномена; аналіз сучасної практики та нормативної документації вищих навчальних закладів щодо формування музично-творчих здібностей підлітків на уроках музичного мистецтва;

- емпіричні: педагогічне спостереження за учнями в процесі навчання та педагогічної практики, анкетування, тестування, опитування (усне та письмове), бесіди з науковим керівником науково-дослідної роботи та викладачем музичного мистецтва у гімназії під час проходження педагогічної практики; самооцінка, експертна оцінка, моделювання, що дало змоги з'ясувати наявний стан досліджуваної проблеми.

Публікації: «Психолого-педагогічний аспект творчості»; «Музична імпровізація як елемент розвитку уяви суб'єкта».

Організація дослідження: дослідно-експериментальною базою було обрано Могилів-Подільську Гімназію №1.

Структура дипломної роботи. Дана робота складається зі вступу, двох розділів, 6 параграфів до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александровська Г.Л. Розвиток творчих здібностей підлітків у позашкільних закладах. Освіта впродовж життя. Таврійський вісник освіти, 2014. 47 с.
2. Алієв Ю.Б. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: Учеб. пособие для студентов, обучающихся по спец. Муз. Образование. М.: Academia, 2002. 413 с.
3. Алієв Ю.Б. Настольная книга учителя – музыканта. М., 2010. 165 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч.-метод. видання. К.: Либідь, 2003. 344 с.
5. Бехтерев В.М. Объективная психология. М., 2011. 368 с.
6. Бехтерев В.М. Общие основы рефлексологии человека. М.: Гос.издат., 2008, С. 182-205.
7. Блонский П. П. Мои воспоминания. М.: Педагогика, 1971. 103 с.
8. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 320 с.
9. Ветлугина Н.А. Музыкальное развитие ребенка. Н.А. Ветлугина. М.: Просвещение, 2014. 415 с.
10. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. М.: АСТ: Астрель: Люкс, 2005.
11. Володарська М.О., Настенко А. І., Пілаєва О. М., Полуніна С. М., Сисоєва В. М. Робота з обдарованими дітьми. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 190 с.
12. Гиппенрейтер Ю. Б., Романова В. Я. Психология индивидуальных различий. 2-е изд. М.: «ЧеРо», 2002. 776с.

13. Гумінська О.О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. 104 с.
14. Дмитрієва Л. Дитяча музична творчість, як метод виховання. Музичне виховання в школі. М.: Музика, 1976. С. 54-66.
15. Дяченко Н.Г., Котляревский И.А., Полянский Ю.А. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях. К.: Муз. Украина, 1987. С. 22-33.
16. Ж. Ж. Руссо. Трактаты. Издание подготовили В. С. Алексеев-Попов, Ю. М. Лотман, Н. А. Полторацкий, А. Д. Хаютин. Москва: Издательство «Наука», упоряд. Є. К. Пашутинський. К.: КНТ, 2006. 2-е вид., випр. і доповн. С. 8 – 40.
17. Загальна психологія: Практикум: Навч. посіб. В.В. Волошина та ін. К.: Каравела, 2005. 280 с.
18. Зорин С.С. Формирование творческих способностей школьников. Искусство и образование. 2006. С. 26-39.
19. Кабалевський Д.Б. Про трьох китів та про інші цікаві речі. Пер. з рос. М. Пилинського. К.: Муз. Україна, 1973. 187, с.
20. К.Д. Ушинський. Ідеї в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991–2009 рр.: до 185-річчя від дня народж.: бібліографічний покажчик. Упоряд.: А. М. Доркену, І. О. Іванова, Т. В. Лога; вступ. ст. Л. Д. Березівська; наук. ред.: П. І. Рогова, А. М. Доркену. Одеса: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2010. 124 с.
21. Книга керівника позашкільного навчального закладу: довідково-методичне видання. Упоряд. З. М. Рудакова; Л. М. Павлова. Харків: ГОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 608 с.
22. Кондратенко Г.Г. Формування творчих здібностей підлітків у позаурочній роботі засобами музичного мистецтва. Наук. записки: Зб. наук. статей НПУ імені М. Драгоманова. Вип. 59. К., 2009. С.78-84.

23. Красильникова М.З. До вершини мистецтва. Навч. Програма для вищ. навч. закл. 2002. 488 с.
24. Кульчицька О. І. Творча обдарованість. Специфіка дитячої обдарованості. О. І. Кульчицька. Обдарована дитина. 2001. С. 3—10.
25. Кушка Я.С. Методика музичного виховання дітей: навч. посіб. для вищ. навч. закл.: у 2 ч. М-во культури і туризму, Держ. метод. центр навч. закл. культури і мистецтв України. Вінниця: Нова кн., 2007. С. 57-59.
26. Лисенко Ю.О. Соціально-педагогічна програма просоціального розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики. Україна, 1987. С. 33
27. Лясковська Л.П. Творча постать вчителя. Мистецтво в школі: науково-методичний журнал. Харків: Основа. 2010. С. 32 – 33.
28. Масол, Л.М. Методика навчання мистецтва в основній школі: метод. посіб. для вчителів. К.: Шк. світ, 2012. 125, с.: табл. Бібліотека "Шкільного світу" – Шкільний світ. Бібліотека. Сер. засн. у 2003.
29. Масол Л. М. Музика в школі. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 530-531.
30. Масол, Л.М. Музичне мистецтво підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. У співпр. О.В. Гайдамака, О.В. Калініченко, Н.В. Очеретяна; за ред. Л. М. Масол. К.: Генеза, 2009. 191 с.
31. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта і практика. К.: Промінь, 2006. 92 с.
32. Матійчак О.В. Формування у школярів естетичного сприймання дійсності в музично творчій діяльності. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2007. С. 20.
33. Михайличенко О.В. Загальні методи музичного навчання. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. Вип. 27. К.: Видав. центр КНЛУ, 2004. С. 49 – 53.

34. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. 173с.
35. Общая психология. Под ред. Р. Х. Тугушева, Е. И. Гарбера. М.: ЭксмоПресс, 2006. 560 с.
36. Олексюк, О.М. Музична педагогіка: навч. посіб. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 247 с.
37. Олексюк О.М., Ткач М.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі: формат модернізації: Навчальний посібник. К.: Знання України, 2009. 123 с.
38. Падалка Г.М. Теорія та методика мистецької освіти. Наукова школа Г.М. Падалки, під наук. ред. А. В. Козир. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т мистецтв. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. 358 с.
39. Панченко, Г.П. Методика розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики в процесі вокальної підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2010. С. 20.
40. Печерська Є.П. Роль курсу «Методика музичного виховання» у професійній освіті майбутнього вчителя музики. Науковий вісник.. Вип. 1 - 2. Одеса 2003. С. 144-149
41. Ростовський, О.Я. Музична педагогіка: навч. програми, метод. рек. та матеріали: навч. посіб. Ніжин. держ. ун-т ім. М.Гоголя. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 191 с.
42. Ростовський, О.Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. - метод. посіб. Гол. ред. Б.Є. Будний. Тернопіль: Навч. кн.-Богдан, 2001. С. 266-270.

43. Роменець В.А. Психологія творчості: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Голов. ред. С.В.Головко. 2-е вид., допов. К.: Либідь, 2001. 286 с.

44. Рудницька О. П. Психолого-педагогічні проблеми загальної та мистецької освіти. Мистецтво у розвитку особистості: монографія за ред., передмова і післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. С. 36—55.

45. Сбітнєва Л.М. Методика музичного виховання: Навч. - метод. посіб. для студ. Ін-ту культури і мистец. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Т.Шевченка. Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2005. С. 124 – 165.

46. Система детского музыкального воспитания Карла Орфа. Л.: Музыка, 1970. 190 с.

47. Стецюк К. В. Розвиток музично-творчих здібностей підлітків у навчально-виховному процесі мистецьких шкіл: автореф. дис. канд. пед. н. Луганськ, 2005. С. 22.

48. Сутнісна характеристика музично-творчих здібностей особистості Сергій Стадник. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/836>.

49. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1947. 336 с.

50. Харченко П.В. Музыка як впливовий чинник творчого розвитку особистості. Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи; Зб. на ук. п р а ць. Київ. Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2004. С. 175 -182.

51. Холоденко, В.О. Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук. Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. К., 2004. 20 с.

52. Чельшева И.В. Формы, методы и приёмы организации медиаобразовательного процесса в школе и вузе. Шкільна бібліотека плюс. 2011. С. 31-38.

53. Якимчук, С.Н. Методика музичного виховання. Навч. посіб. для студ. муз. пед. ф-ів, вищ. та серед. навч. закладів мистецтв, вчителів музики навч. закл. різного типу. Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. Рівне, 2003. 159 с.

54. Ярмаченко М. Д. Педагогічний словник за ред. дійсного члена АПН України. К. : Педагогічна думка, 2001. 516 с.